

EGZAMIN NA TŁUMACZA PRZYSIĘGŁEGO – ZBIORY TESTÓW EGZAMINACYJNYCH

Egzamin na tłumacza przysięgłego. Komentarz, teksty egzaminacyjne, dokumenty.

Redakcja naukowa: Bolesław Cieślik, Liwiusz Laska, Michał Rojewski.

Warszawa: C.H. Beck, 2010, str. 173, ISBN 978-83-255-1667-3.

Teksty egzaminacyjne dla kandydatów na tłumacza przysięgłego. Opracowanie zbiorowe pod redakcją Zofii Rybińskiej.

Warszawa: Translegis, 2011, str. 288, ISBN 978-83-85430-99-5.

Lucja BIEL, dr

Instytut Anglistyki i Amerykanistyki, Uniwersytet Gdański

Ul. Wita Stwosza 55, 80-952 Gdańsk

anglb@univ.gda.pl

Ustawa z dnia 25 listopada 2004 r. o zawodzie tłumacza przysięgłego wprowadziła wiele istotnych zmian dotyczących warunków, jakie musi spełniać kandydat na tłumacza przysięgłego. Najważniejszym z nich było wprowadzenie ministerialnego egzaminu weryfikującego umiejętności tłumaczenia z języka polskiego i na język polski tekstów prawnych. Przed wejściem w życie ustawy tłumacze przysięgli byli ustanawiani przez sądy okręgowe, które w zależności od ustaleń lokalnych przeprowadzały mniej lub bardziej trudne egzaminy lub w ogóle rezygnowały z weryfikowania umiejętności w drodze egzaminacyjnej (przykładowo w województwie pomorskim tłumaczem przysięgłym można było zostać po przedłożeniu CV oraz referencji od trzech klientów). Sytuacja ta powodowała nierówne traktowanie kandydatów chcących uzyskać uprawnienia, ale przede wszystkim nie gwarantowała należytego poziomu tłumaczeń poświadczonych. Wprowadzenie jednolitego egzaminu jest godną pochwałą inicjatywą ustawodawcy.

Sposób przeprowadzania egzaminu i kryteria jego oceny zostały uregulowane w wyżej wymienionej ustawie oraz w rozporządzeniu Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 stycznia z 2005 r. w sprawie szczegółowego sposobu przeprowadzania egzaminu na tłumacza przysięgłego. Pokróćce przedstawie publicznie dostępne informacje o egzaminie wynikające z tych uregulowań, aby ułatwić nam późniejszą ocenę tego, co nowego wnoszą omawiane zbiory w swoich komentarzach.

Egzamin na tłumacza przysięgłego przeprowadza Państwowa Komisja Egzaminacyjna, w skład której wchodzi 11 członków powoływanych przez Ministra Sprawiedliwości. Egzamin składa się z części pisemnej i ustnej, a każda z nich obejmuje przetłumaczenie 4 tekstów – 2 z języka obcego na język polski i 2 z języka polskiego na język obcy, w tym jeden tekst w każdej grupie musi być pismem sądowym, urzędowym lub tekstem prawniczym (uwaga na marginesie – rozróżnienie w rozporządzeniu jest niezbyt logiczne, gdyż pisma sądowe są tekstami prawniczymi).

Tab. 1.

	Punktacja
CZEŚĆ PISEMNA	200 pkt
1. Tłumaczenie z j. pol. na obcy – pismo sądowe, urzędowe lub tekst prawniczy	50
2. Tłumaczenie z j. pol. na obcy – tekst dowolny	50
3. Tłumaczenie z j. obcego na polski – pismo sądowe, urzędowe lub tekst prawniczy	50
4. Tłumaczenie z j. obcego na polski – tekst dowolny	50
CZEŚĆ USTNA	200 pkt
1. Tłumaczenie konsekwentne (egzaminator odczytuje lub odtwarza tekst z przerwami na tłumaczenie) z j. pol. na obcy – pismo sądowe, urzędowe lub tekst prawniczy	50
2. Tłumaczenie konsekwentne z j. pol. na obcy – tekst dowolny	50
3. Tłumaczenie a vista (kandydat otrzymuje do tłumaczenia tekst w formie pisemnej; tekst wręczany jest bezpośrednio przed tłumaczeniem) z j. obcego na polski – pismo sądowe, urzędowe lub tekst prawniczy	50
4. Tłumaczenie a vista z j. obcego na polski – tekst dowolny	50

Część pisemna trwa 4 godziny i trzeba uzyskać ocenę pozytywną, tj. co najmniej 150 punktów, aby przejść do części ustnej. Część ustna przeprowadzana jest nie wcześniej niż po 7 dniach od części pisemnej. Ocenę pozytywną otrzymują kandydaci, którzy dostali minimum 150 punktów z części ustnej. Aby zdać cały egzamin, należy uzyskać wynik pozytywny z obu części.

Rozporządzenie określa również szczegółowe kryteria oceny tłumaczeń, które zostały przedstawione w poniższej tabeli:

Tab. 2.

10 pkt	Zgodność treści przekazanej w tłumaczeniu z treścią oryginału
15 pkt	Terminologia i frazeologia subjęzyka specjalistycznego
10 pkt	Poprawność gramatyczna, ortograficzna i leksykalna (leksyka niespecjalistyczna)
10 pkt	Zastosowanie rejestru (stylu funkcjonalnego) języka właściwego dla danego rodzaju tekstu
5 pkt	Egzamin pisemny: Znajomość formalnych zasad wykonywania tłumaczeń uwierzytelnionych Egzamin ustny: Poprawność fonetyczno-intonacyjna, dykcja i płynność wypowiedzi

Biorąc pod uwagę specyfikę tłumaczeń poświadczonych, zastanawia niska waga kryterium zgodności treści przekazanej w tłumaczeniu z treścią oryginału. Kryterium ma identyczną wagę jak poprawność językowa czy zastosowanie rejestru funkcjonalnego, chociaż w praktyce nawet jeden błąd w przekazie informacyjnym, np. zgubienie „not” czy cyfry 0 w kwocie wynagrodzenia, może wywołać katastrofalne skutki i całkowicie zdyskwalifikować tłumaczenie. W brytyjskich testach dla kandydatów na Public Service

Interpreters wprowadzono interesującą kategorię błędu krytycznego (ang. *fatal error*¹⁰⁷) — błędu na tyle poważnego, że skutkuje niezaliczeniem całego testu. Z pewnością takie kryterium wyczula na zmiany znaczenia i szkoda, że polski ustawodawca nie zastosował podobnego rozwiązania.

Z aktów prawnych wiadomo również, iż w trakcie egzaminu pisemnego kandydaci mogą korzystać z przyniesionych przez siebie słowników, niedozwolone zaś jest korzystanie z podręczników i innych materiałów pomocniczych. Koszt egzaminu wynosi 800 PLN.

O ile rozporządzenie dosyć szczegółowo reguluje tryb przeprowadzania egzaminu, pozostawia jednak szereg pytań bez odpowiedzi. Dużą niewiadomą jest długość tekstów czy niesprecyzowana tematyka połowy tekstów. Od dawna brakowało przykładowych testów egzaminacyjnych, co było dużym utrudnieniem dla osób przygotowujących się do egzaminu, jak i nauczycieli akademickich kształcących tłumaczy. Przykładowe testy są niedostępne na podstronie Wydziału Tłumaczy Przysięgłych Ministerstwa Sprawiedliwości zawierającej informacje o egzaminie; nie można też ich uzyskać na prośbę do celów dydaktycznych w powyższym Wydziale, który argumentował to tym, iż prawa autorskie do testów mają wyłącznie ich autorzy. W efekcie dostęp do testów z latu ubiegłych miał jedynie wąski krąg osób „wtajemniczonych”, tj. egzaminatorzy i konsultanci.

W roku 2010, a więc po upływie ponad 5 lat od pierwszych egzaminów w nowym kształcie, ukazał się zbiór testów wydany przez C.H. Beck pod redakcją Bolesława Cieślaka, Liwiusza Laski i Michała Rojewskiego, zaś w roku 2011 drugi zbiór pod redakcją Zofii Rybińskiej, wydany przez Translegis pod auspicjami Polskiego Towarzystwa Tłumaczy Przysięgłych i Specjalistycznych TEPIS. Układ treści obu pozycji jest zbliżony – są one podzielone na trzy części: komentarz, testy i załączniki.

Zacznijmy recenzję od **komentarza**. Zestawiając nowe informacje z dostępnymi publicznie informacjami z rozporządzenia, należy obiektywnie stwierdzić, iż komentarze są na tyle ogólne, że nie wnoszą wiele nowego. W zbiorze Becka firmowanym m.in. nazwiskami Naczelnika Wydziału Tłumaczy Przysięgłych w Ministerstwie Sprawiedliwości p. Cieślaka oraz zastępcy przewodniczącego Państwowej Komisji Egzaminacyjnej p. Laski z okładki dowiadujemy się, iż „pozycja stanowi kompendium dotyczące wykonywania zawodu tłumacza przysięgłego” i że „[a]utorzy wyjaśniają wątpliwości dotyczące egzaminów na tłumacza przysięgłego”. Po zakupieniu książki czytamy z kolei we Wstępie, iż zbiór zawiera nowy komentarz do ustawy o zawodzie tłumacza przysięgłego, zaś przykładowe teksty są jedynie „dodatkowym atutem książki” (2010: IX). Brak tu zatem spójności i logiki wydawnictwo sprzedaje książkę pod chwytliwym i nieco mylnym tytułem „Egzamin...”, a kupujący dostaje obszerny komentarz do ustawy oraz jako dodatek teksty egzaminacyjne. Liczący 83 strony szczegółowy komentarz jest niewątpliwie przydatny dla praktykujących tłumaczy, lecz chyba niezbyt istotny dla kandydatów. Uwagi dotyczące egzaminu zajmują w nim tylko 5 stron i w dużym stopniu powielają informacje dostępne w rozporządzeniu, które zostały przytoczone powyżej. Wbrew szumnym zapowiedziom na okładce komentarz rozwiewa niewiele wątpliwości dotyczących egzaminów. Wyjaśnienia dotyczą głównie kwestii formalnych i technicznych, a nie merytorycznych, np. egzamin odbywa się

¹⁰⁷ <http://www.iol.org.uk/qualifications/DPSI/FATAL%20ERRORS%20FOR%20WEB.pdf>.

w budynkach Ministerstwa Sprawiedliwości w Warszawie; kandydaci otrzymują od razy wszystkie teksty do przetłumaczenia; nie można korzystać z przetłumaczonych tekstów ustaw, wzorów pism procesowych, słowników elektronicznych; liczba przynoszonych słowników jest nieograniczona; ponieważ prace są kodowane, umieszczenie przez kandydata swojego nazwiska na teście powoduje dyskwalifikację pracy; kandydaci nie mogą być zwolnieni z opłaty egzaminacyjnej, np. z uwagi na złą sytuację materialną itp. Można odnieść wrażenie, iż jest to synteza pytań i odpowiedzi kierowanych przez kandydatów do Wydziału Tłumaczy Przysięgłych. W gruncie rzeczy uwagi te powinny być zamieszczone nieodpłatnie na podstronie Wydziału dotyczącej egzaminów, a nie sprzedawane w komercyjnym wydawnictwie.

Jeżeli chodzi o komentarz w zbiorze Translegisu, to jest on znacznie krótszy, lecz zawiera nieco więcej nowych informacji merytorycznych. Licząca 11 stron część opisowa pt. „Zasady i przebieg egzaminu na tłumacza przysięgłego”, omawia najpierw status tłumacza przysięgłego w świetle prawa międzynarodowego i polskiego, a następnie przebieg egzaminu. Samemu egzaminowi poświęcono równie niewiele miejsca co w pozycji Becka. Sekcja 4 (2 strony) powiela informacje z rozporządzenia; znacznie ciekawsza jest sekcja 6 „Egzaminy na tłumacza przysięgłego w praktyce” (1 strona), a także dane statystyczne w sekcji 7 (1,5 strony), z których wynika, że zdawalność egzaminu w latach 2005-2009 kształtowała się na poziomie 26% (46% dla części pisemnej) i które zawierają dość ogólne uwagi dotyczące przyczyn niskiej zdawalności i rodzajów popełnianych błędów. Dla kandydatów z pewnością przydatny będzie opis typów tekstów pojawiających się na egzaminie, np. oprócz typowych tekstów prawniczych mogą być to dokumenty związane z działalnością gospodarczą, wykształceniem, akty stanu cywilnego, a w grupie tekstów dowolnych – teksty publicystyczne najczęściej o tematyce społeczno-politycznej; dokumenty mogą mieć zdjęcia, pieczęcie, odręczne podpisy czy błędy. Trochę uwagi poświęcono tekstom do części ustnej, podkreślając m.in., że teksty do tłumaczenia konsekwentnego mogą wykazywać cechy stylu potocznego, np. w wypowiedziach osób przesłuchiwanym, i mogą mieć charakter monologu lub dialogu. Autorka komentarza Zofia Rybińska, będąca członkiem Państwowej Komisji Egzaminacyjnej od 2005 r., zauważa, iż wiele błędów wynika z nieznamośności Kodeksu tłumacza przysięgłego i nieprawidłowego przełożenia nazw instytucji organów administracji publicznej. Szkoda jednak, iż analiza błędów nie została zilustrowana przykładami.

Jeżeli chodzi o **testy** egzaminacyjne, to – co ciekawe – autorzy testów w obu pozycjach, z wyjątkiem języka angielskiego, są niemal identyczni i są w zasadniczej większości albo członkami, albo konsultantami Państwowej Komisji Egzaminacyjnej. W pozycji Becka dostajemy „przykładowe teksty, jakie mogą pojawić się w trakcie egzaminów na tłumacza przysięgłego” (2010: IX). Użycie czasownika modalnego *mogą* sugeruje, iż nie są to testy autentyczne. Pozycja zawiera jedynie 10 tekstów polskich i po 10 tekstów dla poszczególnych języków (angielski, niemiecki, francuski, rosyjski i hiszpański). Wśród analizowanych testów dla języka polskiego i angielskiego znajdują się wyłącznie teksty prawnicze:

- (i) PL: orzeczenia, pismo procesowe, pouczenia, ulotka, zaświadczenie, akt poświadczenia dziedziczenia, informacja dotycząca poświadczania dokumentów urzędowych,

(ii) EN: umowy, orzeczenia, pisma procesowe, akt urodzenia, protokół z WZA. Nie znajdziemy niestety przykładowych tekstów dowolnych, czyli zapowiedzianych w komentarzu tekstów poświęconych tematyce społeczno-politycznej lub ekonomicznej (2010: 23). Podstawową różnicą pomiędzy zbiorami Becka a Translegisu jest uwzględnienie przez Translegis wyłącznie autentycznych testów egzaminacyjnych z lat 2005-2010, czytelnik ma zatem wgląd w to, jak egzamin wygląda w rzeczywistości. Niewątpliwym atutem zbioru Translegisu jest ponadto podział testów na część pisemną i ustną (brak analogicznego rozróżnienia w pozycji Becka) oraz znacznie większa liczba testów, która w lepszym stopniu ukazuje ich zróżnicowanie pod kątem tematycznym i stylistycznym. Zbiór zawiera aż 50 tekstów polskich, przy czym połowa z nich dotyczy egzaminu ustnego. W przypadku egzaminu pisemnego są to: orzeczenia, pisma procesowe, zawiadomienia o przestępstwie, pełnomocnictwo, umowy, zażalenie i dokumenty z zakresu prawa handlowego. Z kolei dla części ustnej mamy akt notarialny, pouczenia, list gończy, protokoły, materiały ze spraw cywilnych i karnych. Ciekawostką w obu częściach są skierowane do laików teksty o charakterze informacyjnym niebędące typowymi tekstami prawniczymi, np. „Jak skutecznie wziąć rozwód z cudzoziemcem?” czy „Jak przygotować pozew o alimenty?”. Sekcje dotyczące poszczególnych języków obcych (oprócz tych, które zostały ujęte w Becku, dodatkowo język włoski) zawierają nieco mniej tekstów, np. dla języka angielskiego mamy 19 testów pisemnych i 15 testów ustnych, czyli łącznie 34 teksty (w Becku — 10). Warto też zerknąć do testów rosyjskich, które mają pieczęci czy odręczne poprawki.

Odnosnie do **załączników**, zawierają one w obu pozycjach materiały dostępne nieodpłatnie w Internecie. W publikacji Becka są to informacje ze strony Ministerstwa Sprawiedliwości, np. skład Komisji Egzaminacyjnej, dokumenty wymagane do zaprzysiężenia i wzory wniosków, z kolei w pozycji Translegisu są to akty prawne dotyczące tłumaczy przysięgłych oraz Kodeks tłumacza przysięgłego opracowany przez Tepis przy współpracy z Ministerstwem Sprawiedliwości. Zważywszy na ich dostępność w Internecie, trzeba uznać, iż nie wnoszą one nowych informacji.

Poniżej podsumowanie obu pozycji:

Tab. 3.

	Beck	Translegis
Testy autentyczne?	Nie	Tak
Liczba języków	6 PL, EN, DE, FR, RU, ES	7 PL, EN, DE, FR, RU, ES, IT
Testy egzaminacyjne – część pisemna	Tak	Tak
Liczba testów dla języka polskiego	10	25
Liczba testów dla języka angielskiego	10	19
Testy egzaminacyjne – część ustna	Nie	Tak
Liczba testów dla języka polskiego	0	25
Liczba testów dla języka angielskiego	0	15
Koszt	79 PLN	63 PLN

Rachunek jest prosty. W zbiorze Translegisu dostajemy cztery razy więcej testów – i do tego autentycznych – za niższą cenę.

Na zakończenie warto zauważyć, iż o ile polskie rozwiązania dotyczące tłumaczy przysięgłych można uznać za postępowe na tle wielu krajów europejskich, to w zakresie dostępu do informacji publicznych i relacji urząd-obywatel daleko nam jednak do standardów chociażby brytyjskich. Ministerstwo i Państwowa Komisja Egzaminacyjna powinny wziąć przykład z brytyjskiej organizacji zawodowej Chartered Institute of Linguists (IoL), która przeprowadza egzaminy na Public Service Interpreters. Na swojej stronie internetowej dla kandydatów¹⁰⁸ IoL zamieszcza nieodpłatnie liczne informacje i opracowania dotyczące egzaminu, w tym najczęściej zadawane pytania, przykładowe testy z ubiegłych lat, liczące 51 stron omówienie typowych błędów dla poszczególnych par językowych, zalecenia dla kandydatów i notatki z seminarium przygotowującego do egzaminu. W porównaniu ze stroną IoL podstrona przygotowana przez Wydział Tłumaczy Przysięgłych jest uboga w informacje i mało przyjazna dla czytelnika. Czy Wydział – zamiast odsyłać do zbioru współredagowanego przez swojego Naczelnika wśród polecanej literatury – nie powinien zamieścić na stronie przykładowych testów? Czy Wydział nie powinien zadbać o zapewnienie sobie praw autorskich do testów egzaminacyjnych i udostępnić je nieodpłatnie?

Bibliografia

Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 stycznia 2005 r. w sprawie szczegółowego sposobu przeprowadzenia egzaminu na tłumacza przysięgłego (Dz.U. z 2005 r., Nr 15 poz. 129).

Ustawa z dnia 25 listopada 2004 r. o zawodzie tłumacza przysięgłego (Dz.U. z 2004 r., Nr 273 poz. 2702).

¹⁰⁸ http://www.iol.org.uk/qualifications/exams_dpsi.asp.